

Jurisprudentie

Jurisprudentieoverzicht

Mr. E.M.A. van Amersfoort*

Maart 2014

Selbsteintritt; loon executeur

- *Hof Den Haag 25 maart 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:1822*

X is voormalig executeur van de nalatenschap. Hij heeft in de hoedanigheid van executeur ruim € 8600 aan zijn eigen bv uitgekeerd voor de werkzaamheden die hij de laatste tien dagen vóór het overlijden van erflater heeft verricht. Volgens het hof heeft X in strijd met de maatschappelijke zorgvuldigheid gehandeld. X wist dat erflater terminaal ziek was. Hoewel X op grond van het testament bevoegd was om als wederpartij van zichzelf op te treden, is hier sprake van een tegenstrijdig belang. X had deze bevoegdheid met grote zorgvuldigheid jegens de erfgenamen en overige betrokkenen moeten uitoefenen. Hij had de erfgenamen vooraf moeten inlichten over de overeenkomst tussen erflater en zijn bv en de werkzaamheden die hij de laatste tien dagen voor overlijden heeft gedaan. X is gehouden het bedrag terug te betalen aan de boedel.

X heeft ook de uren in rekening gebracht die zijn besteed aan de procedure die de erfgenamen waren gestart om X als executeur te ontslaan. Volgens het hof kan een executeur in beginsel uren in rekening brengen voor zijn verdediging in rechte van zijn positie als executeur. Maar dit kan anders zijn als de executeur in zijn taakvervulling tekortschiet of onzorgvuldig jegens de erfgenamen handelt. Het ontslagverzoek van de erfgenamen is gebaseerd op het hiervoor besproken handelen van X. Het vertrouwen in X is terecht geschaad. X kan onder die omstandigheden naar maatstaven van redelijk-

heid en billijkheid geen uren in rekening brengen die hij heeft besteed aan de ontslagprocedure.

Ten slotte oordeelt het hof dat een executeur die in privé tot executeur is benoemd en daarnaast een onderneming drijft, zijn executeurswerkzaamheden niet kan verrichten uit naam van zijn onderneming.

April 2014

Stilzwijgende aanvaarding ex artikel 4:192 lid 1 BW

- *Hof Den Haag 8 april 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:1799*

X heeft een vordering op de nalatenschap en stelt dat A en B als erfgenamen verplicht zijn deze schuld uit hun eigen vermogen te voldoen ex artikel 4:182 lid 2 onderdeel a van het Burgerlijk Wetboek (BW), nu zij de nalatenschap zuiver hebben aanvaard door het nuttigen van een maaltijd ten laste van de nalatenschap.

Het hof overweegt onder meer dat – net als onder het oude erfrecht – niet als een daad van aanvaarding in de zin van artikel 4:192 lid 1 BW kunnen worden beschouwd: daden met betrekking tot de begrafenis, het houden van toezicht en daden dienende tot bewaring of om de nalatenschap bij voorraad te beheren. Het gezamenlijk met hun partners nuttigen van een eenvoudige maaltijd tijdens het treffen van voorbereidingen van de uitvaart kan niet worden aangemerkt als een beheershandeling ten behoeve van de nalatenschap. Zij hebben geld van de nalatenschap gebruikt voor zichzelf en dus als heer en meester over dit geld beschikt. Het hof oordeelt dat A en B de nalatenschap door hun gedragingen zuiver hebben aanvaard en veroordeelt hen tot het betalen van de vordering van X uit hun eigen vermogen.

* Rubriek verzorgd door Netwerk Notarissen onder verantwoordelijkheid van de hoofdredactie.

Onwaardige erfgenaam

- Hof Arnhem-Leeuwarden 29 april 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:3535

Moeder heeft haar vier kinderen, onder wie X, tot erfgenamen benoemd en heeft X tijdens leven een bedrag schuldig erkend dat opeisbaar werd bij haar overlijden ('papieren schenking'). X overlijdt kort na moeder en was gehuwd in de wettelijke gemeenschap van goederen met Y, die onherroepelijk is veroordeeld wegens mishandeling en bedreiging van X. Het vermogen van Y is onder bewind gesteld. De bewindvoerder van Y vordert in deze zaak verdeling van de nalatenschap van moeder en afgifte van het schuldig erkende bedrag. Hij stelt dat Y rechthebbende is als enig erfgenaam van X en als deelgenoot in de ontbonden huwelijksgemeenschap.

Volgens de bewindvoerder is de onwaardigheid van Y om te erven vervallen, omdat X hem op ondubbelzinnige wijze heeft vergeven (art. 4:3 lid 3 BW). Op grond van artikel 150 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) rust de bewijslast van deze stelling op de bewindvoerder. Nu de bewindvoerder een bewijsaanbod heeft gedaan, wordt dit door het hof toegewezen.

Het hof vervolgt dat als het bewijs van de bewindvoerder ten aanzien van de vergiffenis van X niet slaagt, dit niet ertoe leidt dat Y krachtens huwelijksvermogensrecht ook geen rechten meer heeft. Het huwelijksvermogensrecht kent geen bepaling over onwaardigheid. Moeder heeft in haar testament en bij het doen van de papieren schenking een uitsluitingsclausule opgenomen die niet werkt als het huwelijk van X eindigt door overlijden. Nu het huwelijk tussen X en Y is geëindigd door overlijden vallen het erfdeel en de rechten uit de schenking in de ontbonden huwelijksgemeenschap. Het hof oordeelt dat het gezien de feiten en omstandigheden niet onaanvaardbaar is dat Y aanspraak maakt op de (onverdeelde) helft van de ontbonden huwelijksgemeenschap, inclusief de waarde van schenking en het erfdeel van X uit de nalatenschap van moeder.

Heropening vereffening

- Rb. Midden-Nederland 30 april 2014, ECLI:NL:RBMNE:2014:1662

X is voormalig boedelnotaris en verzoekt de rechtbank om hem op grond van artikel 4:209 lid 5 BW tot vereffenaar te benoemen in de nalatenschap. Na de opheffing van de vereffening is gebleken dat door het overlijden van erflater twee levensverzekeringen zijn uitgekeerd aan een van de erfgenamen. Deze uitkeringen zijn te kwalificeren als een quasi-legaat op grond van artikel 4:126 lid 2 onderdeel b BW, maar zijn niet in de vereffening betrokken.

De rechtbank overweegt dat op grond van een recente uitspraak van de Hoge Raad (ECLI:NL:HR:2013:BZ3643) zowel de executeur als de vereffenaar tot taak heeft de schulden van de nalatenschap te voldoen. Hieronder valt ook het verminderen van (quasi-)legaten om de andere schulden van de nalatenschap te kunnen voldoen. X heeft zijn belang voldoende aannemelijk gemaakt, omdat hij crediteur is en belang heeft bij de betaling van zijn declaraties, en omdat het de taak van

een vereffenaar is om de schulden van de nalatenschap te voldoen. Door de uitkeringen uit levensverzekering zijn er voldoende baten om de kosten van de vereffening te voldoen. Inkorting of vermindering van deze uitkeringen leidt volgens de rechtbank naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid vooralsnog niet tot onaanvaardbare consequenties. Maar het is in eerste instantie de vereffenaar die beoordeelt of inkorting redelijk is. Het verzoek wordt toegewezen en de vereffening wordt heropend.

Mei 2014

Obductie erflaatster

- Rb. Overijssel (vzr.) 2 mei 2014, ECLI:NL:RBOVE:2014:2343

Erflaatster is door een auto-ongeluk om het leven gekomen. De echtgenoot en zoon van erflaatster willen dat op het lichaam van erflaatster obductie wordt verricht. De dochter – enig erfgenaam en executeur – steunt dit voorstel niet.

De voorzieningenrechter overweegt dat uit de parlementaire behandeling van artikel 72 van de Wet op de lijkbezorging volgt dat bij obductie de wensen van de overledene zo veel mogelijk moeten worden gevolgd. Het gaat niet om de eigen standpunten en belangen van de echtgenoot en de zoon. Volgens de voorzieningenrechtbank was het de wens van erflaatster dat alle beslissingen ten aanzien van haar overlijden door de dochter zouden worden genomen. Dit volgt uit de echtscheidingsprocedure tussen erflaatster en haar echtgenoot, de verslechterde relatie tussen erflaatster en haar zoon en het recent opgemaakte testament waarin erflaatster haar echtgenoot en zoon heeft onterfd en haar dochter tot executeur heeft benoemd. Daarbij: erflaatster heeft in haar testament expliciet bepaald dat de executeur haar persoonlijkheidsrechten mag uitoefenen. Het recht op de onaantastbaarheid van het menselijk lichaam vormt een persoonlijkheidsrecht en werkt door na de dood (art. 11 Grondwet).

De belangenafweging bij de subsidiaire vordering tot vervangende toestemming voor obductie valt ook in het voordeel van de dochter. De eigen gemoedsrust van de echtgenoot en het belang van de zoon dat mogelijke erfelijke ziektes aan het licht komen, moeten wijken voor het belang van de dochter, die niet alleen rust voor zichzelf, maar ook voor erflaatster wil.

Vordering tot medewerking van executeur aan overdracht beheer panden

- Rb. Midden-Nederland (vzr.) 9 mei 2014, ECLI:NL:RBMNE:2014:1831

Erflater heeft X tot executeur en afwikkelingsbewindvoerder benoemd. Aan X is in het bijzonder het recht van bezit van de gehele nalatenschap toegekend totdat hij zijn werkzaamheden als zodanig heeft beëindigd en is gedechargeerd. De zoons vorderen als erfgenaam in kort geding primair X in persoon en subsidiair X in zijn hoe-

danigheid van executeur en afwikkelingsbewindvoerder te verbieden zijn verplichting tot overdracht van de onroerende zaken afhankelijk te stellen van zijn decharge en X te verplichten tot het meewerken aan de uitvoering van de afspraken die zijn overeengekomen in de eerder gevoerde verdelingsprocedure. Zij stellen dat X de verdeling van de nalatenschap op deze wijze frustreert.

In de verdelingsprocedure is in hoofdlijnen afgesproken dat de panden van erflater aan de zoons gezamenlijk worden toebedeeld tegen de taxatiewaarde, onder voorbehoud dat zij de financiering kunnen rondkrijgen. X wil echter het beheer over de panden niet overdragen zolang niet duidelijk is hoe de verdeling van de panden er daadwerkelijk gaat uitzien en wat de gevolgen van deze verdeling voor de totale nalatenschap zullen zijn. Zijn taak is immers de gehele nalatenschap af te wikkelen.

De voorzieningenrechter oordeelt dat X de uitvoering van de afspraken niet belemmert. De zoons hebben de panden nog niet getaxeerd en voor de financiering vormt het voor een bank geen probleem dat het beheer van de panden bij X ligt. De grondslag voor toewijzing van de gevorderde voorziening is hiermee onvoldoende aannemelijk. Bovendien is de voorzieningenrechter van mening dat een belangenafweging in het voordeel van X uitvalt. Het belang van X dat er geen belangrijke vermogensbestanddelen uit de nalatenschap verdwijnen, terwijl de nalatenschap nog niet volledig is afgewikkeld, weegt zwaarder dan het belang van de zoons bij een snellere afwikkeling van de nalatenschap. Zeker nu een deel van de vertraging is gelegen in het aanspannen van procedures door de zoons.

Vergoedingsrecht erfgenaam op nalatenschap

• *Hof Den Bosch 13 mei 2014, ECLI:NL:GHSHE:2014:1345*

Erfgenaam A vordert van de overige erfgenamen een vergoeding van € 27.000 voor de investeringen die zij vóór het overlijden van de erflater (broer) in zijn woning heeft gedaan. A stelt dat zij met erflater heeft afgesproken dat de door haar gemaakte kosten zouden worden vergoed als zijn woning niet aan haar zou worden nagelaten. De hoogte van deze vergoeding is volgens A het resultaat van een afspraak tussen A, de inmiddels overleden moeder en de overige erfgenamen. Deze afspraak is gemaakt in het kader van de afwikkeling van de nalatenschap. De overige erfgenamen zijn hierbij vertegenwoordigd door erfgenaam B.

De overige erfgenamen betwisten dat erflater heeft afgesproken deze kosten te vergoeden aan A. Ook betwisten zij de hoogte van het bedrag. De brief van de notaris (die het testament van erflater heeft opgesteld), waarin hij verklaart dat erflater de investeringen van A in zijn woning wilde vergoeden, is volgens het hof vooralsnog toereikend bewijs. Mede omdat het in het algemeen gebruikelijk is dat de eigenaar van een woning de kosten vergoedt die door een derde worden gemaakt. Het hof is op basis van de gedingstukken vooralsnog van mening dat B gevolmachtigd was namens de overige erfgenamen

het vergoedingsbedrag van € 27.000 overeen te komen met A. Deze overeenkomst tussen A en de overige erfgenamen (als deze komt vast te staan) moet worden gekwalificeerd als vaststellingsovereenkomst. Dit betekent dat de overige erfgenamen geen beroep kunnen doen op dwaling, voor zover door A over de door haar gemaakte kosten geen onjuiste mededelingen zijn gedaan of juist informatie is achtergehouden. Van deze uitzonderingen is in deze casus geen sprake.

Het hof geeft de overige erfgenamen de mogelijkheid tegenbewijs te leveren ten aanzien van het bestaan van de vergoedingsafpraak tussen erflater en A, het bestaan van de volmacht van B en de overeenstemming tussen A en B over de hoogte van het vergoedingsbedrag.

Uitleg testament

• *Rb. Rotterdam 14 mei 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:4646*

Erflater maakte in 1986 een testament waarin hij zijn aanstaande echtgenote B, met wie hij destijds samenwoonde, tot enig erfgenaam benoemde. Tot een huwelijk tussen erflater en B kwam het niet. In 2000 zijn erflater en B een verblijvingsbeding in verband met een gezamenlijke woning overeengekomen.

De rechtbank oordeelt dat uit de bewoordingen ‘aanstaande echtgenote’ in het testament niet automatisch volgt dat het testament geen effect sorteert als er geen sprake meer is van een voorgenomen huwelijk. Nu erflater en B na het maken van het testament nog minstens 24 jaar hebben samengewoond, hebben zij kennelijk ervoor gekozen hun relatie zonder huwelijk voort te zetten. Aan de woorden ‘aanstaande echtgenote’ kan geen zelfstandige betekenis worden toegekend. Erflater had kennelijk de bedoeling B – in verband met de affectieve relatie met B – bij zijn overlijden verzorgd achter te laten.

Of B rechten aan het testament kan ontlenen, is afhankelijk van de vraag of de affectieve relatie tussen erflater en B op het moment van overlijden nog in stand was. De affectieve relatie kenmerkt zich onder meer door de duurzame aard, wederzijdse verzorging, samenwoning en gemeenschappelijke huishouding. Het vaststellen hiervan moet gebeuren aan de hand van de feitelijkheden analoog aan artikel 4:52 BW.

Erflater en B hadden relatieproblemen, maar er worden door de zus van erflater geen concrete omstandigheden gesteld waaruit het eindigen van de relatie volgt. Vaststaat dat beiden op het moment van overlijden in de gemeentelijke basisadministratie stonden ingeschreven op hetzelfde adres en dat zij nog een gezamenlijke bankrekening hadden waarop een vast bedrag per maand werd gestort. Daarnaast was B als begunstigde aangewezen van de overlijdensrisicoverzekering van erflater en verkrijgt B vanaf het overlijden van erflater een uitkering op grond van een pensioenplan. De rechtbank is dan ook van mening dat op het moment van overlijden tussen erflater en B nog steeds sprake was van een affectieve relatie.

Opheffing testamentair bewind ex artikel 4:178 lid 2 BW

- Hof Arnhem-Leeuwarden 16 mei 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:4123

In het testament van erflaatster is een tweetrapsmaking opgenomen: de zoon is bezwaarde, zijn zussen zijn verwachters van hetgeen hij onverteerd en onvervreemd nalaat bij zijn overlijden. De zoon woont samen met X. Het vruchtgebruik van het erfdeel dat door de verwachters wordt verkregen, is gelegateerd aan X, onder de voorwaarde dat de samenwonersrelatie tussen X en de zoon niet is geëindigd. Moeder stelt de verkrijging van de zoon en X onder bewind, uit vrees dat zij niet goed in staat zijn zelf het verkregene te beheren en tijdens de duur van het vermelde vruchtgebruik de bevoegdheden in één hand te houden.

De zoon verzoekt opheffing van het bewind op grond van artikel 4:178 lid 2 BW. Dit verzoek kan alleen worden toegewezen als het bewind uitsluitend in het belang van de rechthebbende is ingesteld. Volgens artikel 4:155 lid 3 BW wordt een bewind over een voorwaardelijke making vermoed te zijn ingesteld in het belang van zowel de bezwaarde als de verwachter. Aan de hand van de uitlegmaatstaf van artikel 4:46 lid 1 BW moet worden beoordeeld of moeder bij de instelling van het testamentair bewind is afgeweken van dit vermoeden uit artikel 4:155 lid 3 BW. Het hof oordeelt dat uit het testament volgt dat moeder kennelijk wilde regelen dat de zoon en X geen beheer over het erfdeel zouden verkrijgen, omdat zij destijds vreesde dat de zoon voor minder wenselijke invloed van derden vatbaar zou zijn. Het bewind is volgens het hof uitsluitend in het belang van de rechthebbende ingesteld. Het verzoek van de zoon tot opheffing van het bewind slaagt, omdat voldoende aannemelijk is geworden dat hij de onder bewind staande goederen zelf op verantwoorde wijze zal kunnen besturen.

Juni 2014

Titel 3.7 BW beperkt van toepassing bij vereffening

- Hof Arnhem-Leeuwarden 10 juni 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:4660

A, B en C zijn als erfgenamen samen vereffenaar in de beneficiair aanvaarde nalatenschap van hun vader. A verzoekt een voorlopige voorziening voor de ontruiming van de woning, de medewerking van B en C aan de verkoop en overdracht van de woning die behoort tot de nalatenschap en een machtiging om op grond van artikel 3:174 BW de woning te gelde te maken. Het hof overweegt dat tijdens de vereffening op grond van artikel 4:222 BW titel 3.7 BW slechts beperkt van toepassing is. Het is niet mogelijk A op grond van artikel 3:174 BW te machtigen om de woning te gelde te maken. Ook artikel 3:185 BW is niet van toepassing en kan geen grondslag vormen voor de gevorderde medewerking tot verkoop en overdracht van de woning. De erfgenamen

oefenen gezamenlijk hun bevoegdheden als vereffenaar uit en kunnen de goederen van de nalatenschap alleen gezamenlijk te gelde maken, voor zover dit nodig is voor de voldoening van de schulden van de nalatenschap (art. 4:215 lid 1 BW). Voor toewijzing van de gevorderde medewerking aan de overdracht van de woning is volgens het hof vereist dat de tegeldemaking van de woning nodig is voor de voldoening van de schulden van de nalatenschap en dat A daarbij een spoedeisend belang heeft. De verkoop van de woning is niet nodig voor het voldoen van de schulden van de nalatenschap. Bovendien dringen zowel de bank die de hypotheek heeft verstrekt als andere schuldeisers niet aan op betaling. Omdat de vordering tot de medewerking aan overdracht niet wordt toegewezen, heeft de ontruiming van de woning ook geen spoedeisend belang. Dat B zonder toestemming en tegenprestatie in de woning verblijft, leidt niet tot een ander oordeel.

Benoeming vereffenaar

- Rb. Midden-Nederland 13 juni 2014, ECLI:NL:RBMNE:2014:2406

Alle (bekende) erfgenamen van X hebben de nalatenschap van X verworpen. De verplichtingen uit hoofde van de hypotheeklening van erflater worden niet meer nagekomen. Nu de bank de executie volgens de Hoge Raad (ECLI:NL:HR:2013:BY9084) niet rechtsgeldig aan de erfgenamen kan aanzeggen op grond van artikel 53 of 54 lid 2 Rv, hebben zowel de bank als de onbekende erfgenamen belang bij de benoeming van een vereffenaar om rechtsgeldig de executie te kunnen aanzeggen als bedoeld in artikel 544 lid 1 Rv. Bovendien ontstaat daarmee de mogelijkheid om de woning op reguliere wijze op de vrije markt te verkopen, zodat een hogere opbrengst kan worden verkregen.

Stilzwijgende aanvaarding ex artikel 4:192 lid 1 BW

- HR 20 juni 2014, ECLI:NL:HR:2014:1489

Aan de orde is de rechtsvraag of het inhoudelijk verweer voeren van de zoon tegen een verstekvonnis – waarin hij als erfgenaam wordt veroordeeld tot terugbetaling van het door zijn overleden vader onverschuldigd verkregen PGB-voorschot – een daad van zuivere aanvaarding in de zin van artikel 4:192 lid 1 BW is.

De Hoge Raad overweegt dat voor een stilzwijgende aanvaarding van een nalatenschap nodig is dat de erfgenaam zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als erfgenaam gedraagt. Het is niet vereist dat hierover bij de wederpartij geen enkele twijfel bestaat. Het verrichten van daden van beheer valt niet onder zuivere aanvaarding. Wel is sprake van zuivere aanvaarding als de erfgenaam als heer en meester beschikt over de goederen van de nalatenschap of als hij duidelijk aan de schuldeisers van de nalatenschap doet blijken dat hij de schulden van de nalatenschap geheel voor zijn rekening neemt. Wanneer er meer erfgenamen zijn, wordt per erfgenaam afzonderlijk beoordeeld of hij de nalatenschap (stilzwijgend) heeft aanvaard.

Of een erfgenaam gedragingen heeft verricht waaruit een stilzwijgende aanvaarding kan worden afgeleid, hangt af van de omstandigheden van het geval. De enkele omstandigheid dat een erfgenaam ten behoeve van de nalatenschap in een procedure optreedt, leidt niet zonder meer ertoe dat de erfgenaam zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als een zuiver aanvaard hebbende erfgenaam gedraagt. Het oordeel van het hof dat de zoon de nalatenschap stilzwijgend heeft aanvaard, geeft volgens de Hoge Raad in deze zaak geen blijk van een onjuiste rechtsopvatting. Uit de feiten en omstandigheden mocht het hof afleiden dat de zoon in zijn hoedanigheid van erfgenaam als heer en meester wenste te (blijven) beschikken over het PGB-voorschot. Hij was zelf nauw betrokken geweest bij de besteding van dit voorschot, terwijl een deel van de betalingen is verricht na het overlijden van zijn vader. Dat de zoon zelf nooit iets heeft ontvangen uit dit voorschot, doet hier niet aan af.